

Dukay Nagy Ádám

A káosz rendje

„horgászvallomás”

Gelencsér János festőművész-grafikus

Tudtam, hogy Gelencsér János a valóságot ábrázolja. És azt is, hogy nehezen nyílik meg erről (arról) a valóságról, amely bennünket is körülvesz.

Nekem szükségem volt (van) egy csomag cigarettára a beszélgetéshez, így, amíg Geli (ahogy rajzait, festményeit szignálja és ahogy én [is] hívom) két pohár sört rendel, elinteztem neki asztalunktól, kérjje már meg, kapható-e cigi. Nem. Mindegy, darabig még kitart, ami nálam van. Tulajdonképpen kezdhethénk (telerámoltam a műanyag terítőt tollakkal, a noteszommal, magnóval, új kazettával... etc.), viszont egy idősödő férfi észrevette észrevehetetlen jelbeszédünket a pult és az asztal között és beszélgető-partneremet az előtérbe invitálja. Néhány másodperc múlva Geli mosolyogva tér vissza egy csomag nem tudom, milyen bagóval. Nyolcvan (!) forintért vette. Nem lepődtem meg, csak nem tudtam, hogy ehhez is ért.

– *Kicsit olyan volt, mintha valamelyik vásznadról jött volna a cigarettás férfi. Követnek?*

– Az a megkapó ebben a figurában, hogy tényleg teljesen véletlenül jött ide hozzánk... és tényleg nagyon esendőnek tűnt ez az ember, akitől megvettük ezt a csomag cigarettát. Nem? Nem úgy gondolod?

– *Valóban. De én azt mondtam, hogy bármelyik vásznadról lejöhetett volna.*

– Igen, igen. Na, tulajdonképpen ilyenekből jönnek össze az élmények, ezekből a karakterekből. Az az érdekes számomra, hogy én nem keresem azokat az arcokat, azokat a figurákat, amelyek olyan klasszikusak, tehát szabályosak. Valami miatt, azt hiszem, ez itt lebeg a levegőben.

– *Ezek szerint nemcsak te találod meg ezeket a figurákat, hanem ők is téged.*

– Lehetséges, lehetséges! Ezen még nem is gondolkodtam... Ez döbbenetes!

– *Lehet, hogy az ilyen történések hozzátartoznak a tehetséghez?*

– Nem is tudom... Azt hiszem az ember valamire, bizonyos dolgokra valami miatt érzékenyebb, vagy jobban odafigyel, mint másokra. Ez számomra is titok.

– *És lehet, hogy érzékelik, érzékeljük a figyelmedet, mert teljesen halkán érdeklődtél a cigaretta után?*

– Igen. És?

– *És ő egyből kiszúrt téged.*

– Igen, igen és kihívott, mintha valami titkos ügy lenne, mintha dollárt akarna váltani... Szóval, visszatérve erre a figurára, nézd meg ezt az öregembert! Lehetséges, hogy ő valamikor faluról került ide a városba – de ez persze csak feltételezés –, és valószínű, hogy egyedül él. Nem? És hogyha megnézed a vonásait, az arcát, tulajdonképpen a lehetőségei már rég elszálltak, tehát egy-fajta megállapodott, kiégett ember... Vagyis én egy áldozat-típusú embernek érzem.

– *Lehet egy kérésem?*

– Persze.

– *Emlékezetből megrajzolnál egy hasonló figurát?*

– Megrajzolnám ezt a fajta embert, de nem őt. Inkább egy sűrítőményét, tehát eszenciálisan ábrázolnám.

– *Vállalod?*

– Ja, hogy most rajzoljam meg...? Na, mondjuk egy pár napon belül. Miért ne?

– *Köszönöm, akkor lépünk tovább. Huszonöt éves voltál, amikor Salgótarjába költöz-tél, de azelőtt már jártál művésztelepekre, táborokba. Akkor milyen irányba indultál?*

– Tudod, ez Pakson történt, ahol én indultam, ott a nyolcvanas években minden évben volt egy kéthetes alkotótábor. Rengeteg fiatal látogatta. A tábor vezetői *Lantos Ferenc*, meg *Halász Károly* voltak. Lantos pécsi festőművész, Halász meg paksi. Ez a tábor, a munka úgy zajlott, a szerint a szisztéma szerint, mint, ami a Bauhausban volt. Igazából tehát nemcsak arról volt szó, hogy ki tud pontosan megformálni egy alakot, vagy arányosan, hanem ennél sokkal nyitottabb volt. Jó értelemben véve, az egész ottani munka le volt egyszerűsítve a vizuális alapelemekre, hogy pont, vonal, folt.

– *És e miatt a fölfogás miatt kacsingattál a mostani irányod felé?*

– Nem, nem, nem. Ez sokkal kezdetibb dolog volt. Én itt megpróbáltam rendbe rakni a dolgokat, ami arról szólt, hogy például: mi a szín? Tehát, hogy ha két színértéket egymás mellé rakunk, az hogyan viselkedik.

– *És az anatómia?*

– Ez sem a szó igazi értelmében, hogy mondjuk az emberi arányrendszer hogyan épül fel. Ez is belefér, de mondom: a pont, a folt, a szín, a vonal. Ezekre az egyszerű alapelemekre volt lebontva az egész ottani munka és ez engem egy kicsit idegesített is, mert többet akartam. Ott annyira leegyszerűsítették a dolgokat, hogy az engem már türelmetlenné is tett. Ettől függetlenül azt hiszem, szükség volt rá, de tulajdonképpen ez egy kezdeti stádium volt. Én még nem tudtam igazából, hogy mi lesz ebből. Abban sem voltam biztos, hogy folytatom-e egyáltalán. Mindenesetre az a légkör nagyon jó volt, nagyon kinyitotta az embert, meg edzetté tette, azt hiszem.

– *A salgótarjáni évek alatt már tudatosabb volt ez az irány?*

– Amikor ideköltöztem, jó darabig tulajdonképpen még lebegtem. Nem tudtam, hogy mi lesz és aztán fokról fokra lassan folytattam azt, amit ott tanultam, vagy amit ott kaptam élményt. Viszont ez az alakrajz, amilyen festményeket nemrégén láttál tőlem, erre az útra lassan találtam rá.

– *Úgy érzem, lineárisan halad művészi pályád. Ezt viszonylagos szerencsének tartod-e, vagy egy idő után nem érdekelt, milyen típust ábrázolsz: hivatalnokot, politikust, vasúti pályamunkást...?*

– Azt hiszem, minden apró dologért meg kell küzdeni, különösen ebben a műfajban. Jó lenne, ha lennének csodák, de az én esetemben nincsenek. Minden festményért, minden rajzért nagyon meg kellett küzdeni, és ebben nincs semmi fennkölttség. Arról van szó tulajdonképpen, hogy az ember eljut egy olyan pontra az életében, amikor tisztázza magával azt, hogy mit is kell csinálnia. Nem lehet mellébeszélni sokáig, úgy gondolom. Ez saját magunkkal szemben is fontos. Apránként, nagyon lassan sűrűsödnek ezek az élmények úgy össze, hogy ezt meg lehessen formálni. Akár az alakok esetében, vagy azon képek esetében, amiket korábban láttál tőlem, ahol például bizonyos tájakat ábrázoltam.

– *Miként vált ennyire élesen két részre az egészen egyedi tájképfestészedet a figurálistól? És itt vannak még a grafikák.*

– Azt hiszem, manapság valami miatt, nem tudom igazából mi miatt az emberábrázolás nem annyira népszerű. Én viszont úgy gondolom, hogy érdemes visszanyúlni újra a figurához, és szerintem ez a jövő zenéje. Tehát az alak, a forma, az emberi forma szerintem ábrázolható, nem kötődik konkrét korhoz.

– *Dehát nyilván ehhez kell, kellett a szakmai fölkészültséged.*

– Igen, valóban, de ez nem azt jelenti, hogy én mindennap nagyon pontosan és nagyon arányosan próbáltam embereket megrajzolni. Nyilván volt egy olyan része is a szakköröknek Pécsen, hogy igenis leültették a modellt és azt kellett megrajzolni.

– *Soha nem vágytál a Képzőművészetre?*

– Nem, nem vágytam. Tudtam azt, hogy iszonyú túljelentkezés van, és lehet, hogy ez az én személyes lustaságom is, de engem kitöltöttek a korábbi táborok, azok, amik ott történtek. Kitöltöttek azok a lehetőségek, amik ott voltak a tanulásra. Úgy érzem, ott tanultam meg azt is, hogy nyitott tudjak maradni.

– *Kell-e a figuráidnak bizonyos összeférhetetlenségeket hordozniuk ahhoz, hogy téged érdekeljének? Ahogy egyszer említetted: egy öreg úr a játékautomatánál, az már ciki.*

– Inkább azt mondanám, hogy türelmesnek kell lenni és kívánni, hogy meglássam, mi az, amit ábrázolni szeretnék. Azt hiszem, hogy a fokozott figyelem kidolgozza, kihozza azt, hogy mi lehet – adott esetben egy ilyen figurális ábrázolásban, ebben az élményben, a „gépező” öregben –, amire én érzékeny lehetek, tehát, amit egyáltalán szeretnék ábrázolni.

– *Tehát kell hozzá valami plusz?*

– Nem, nem feltétlenül. Lehet, hogy nem jó rá a szó, de valami félelmetes, nagy groteszktség vesz körül bennünket, és ez lépten-nyomon érzékelhető. Szóval, itt van ez a játékautomatás ember, vagy egy másik, friss lengyelpiaci tornacipőben és lógó cigarettával a szájában... Ezeket észre kell venni, mert ezek valamiféle jelentéstartalmat hordoznak.

– *Utassy József írja egy helyen: „Behallatszik a kocsmazaj a versembe...” Rossz úton járok, ha azt gondolom, hogy a te „verseidbe” is behallik a kocsmazaj, meg az utcazaj, meg az egész világ zaja?*

– Nem tudom. Jó, amit mondtál egyébként, hogy valami behallatszik... Azt hiszem, az ember van ebben a katyvaszban, és ezt megpróbálja mondjuk lerajzolni, vagy megfesteni. Rejtélyes dolgok ezek, nem tudom, honnan jönnek elő belőlünk, mi az, amitől bizonyos dolgokra érzékenyebbé válunk, vagy eleve érzékenyek vagyunk. Nem szabad ezeket nagyon keresni, talán inkább hagyni kell, hogy hasson a környezet, ez a világ, amiben vagyunk.

– *Viszont vannak, akik távol tartják művészi munkájuktól a világot. Te meg mintha beengednéd, sőt, különösen figyelnél a „katyvasz” állandó zajának – zenéjének? – néhány eltérő „dallamára”.*

– És?

– *Ez érvényes?*

– Sokkal egyszerűbben történnek a dolgok. Ez így túlságosan nagybetűsnek tűnik. Egyszerűen a festő, a grafikus megpróbál valamit ábrázolni, ami igaz a környezetében és úgy igaz, hogy itt is igaz és másutt is.

– *Ne haragudj, az asztalon lévő virág is igaz ebben a környezetben, mégsem láttam egy festményeden sem.*

– Ádám, nem is fogod!

– *Pedig ez is igaz.*

– Itt arról van szó, amiről beszéltem, hogy ki mire válik érzékennyé.

– *Ahhoz mit szólsz, hogy mostanában lettünk hatmilliárdan a Földön?*

– Igen, hallottam a rádióban, nem érdekel. Engem lassan már csak saját magam és a családom érdekel.

– *Csak arra gondoltam, hogy te a tájábrázolásoddal már régóta állítasz valamit. Ezért gondoltam, hogy fontosnak tartod.*

– Persze, ez így van. Mindenképpen szubjektíven közelítek mindenhez, ami kiőrülvesz, én ilyen természetű vagyok és ez a nagy rendtelenség, amit a tájban látsz, vagy szemét, ahogy tetszik...

– *...elfogadod néha?*

– A szemetet? Nem. A rendtelenséget annál inkább. Az ember észrevesz valamit és ha neki éppen a rendtelenséget van kedve megmutatni, akkor tegye meg, hogy azt ábrázolja. Nagyon szépen meg lehet azt is festeni, vagy rajzolni, hogy ha kellő részletességgel kezdem ezt a rendtelenséget tologatni, vagy rendezgetni. Mondhatnám: rendezgetem a rendtelenséget. Ezek mindenképpen eljutnak mindenkihez, tehát hozzám is, mármint annak a híre, hogy hát tönkreteszünk magunk körül mindent... De, hogy mi ezen, vagy én ezen változtassak, nem hiszem, hogy képes vagyok rá, hiszen globálisan én sem tudom az egészet átlátni, legfeljebb az én személyes életemre, környezetemre lebontva. Ez pedig úgy néz ki, ahogy a képeimen látszik.

– *Azok, hál’ Istennek, sokkal kevésbé tragikusak.*

– Hát persze. Ha az ember megfest, megrajzol egy képet, akkor együtt szeret vele lenni, kirakja a falra, mindenképpen azért, hogy időnként jó legyen ránézni. Az én esetemben ez azért is van így, mert időnként újra lekasztom és újra festegetek rajta valamit, vagy átkenem, tehát hozzá-hozzányúlok. Teljesen rászoktattam magam arra, hogy állandóan ezzel foglalkozzam: rajzoljak, fessek, együtt legyek a képekkel. Ahogy mondtam, újra levegyem, újra dolgozzak rajta egy kicsit és időnként azért egy-két kép sikerül valamilyenre, úgy gondolom.

– *Szerintem nemcsak a képzőművészek tartanak téged szerencsésnek, hiszen többször beszéltél nekem róla, hogy a te „holtidőid” maximum egy hétig tartanak, míg más alkotóknál ez akár évekre is kitolódhat.*

– Ez is a rendszerességhez tartozik: az ember edzi magát és módszeresen rászoktatja önmagát bizonyos tevékenységekre. Egyesek kiülnek horgászni, megszokott rendben, mondjuk hétvégeként, esténként és le nem mondanának róla semmiképpen.

Gelencsér János rajza

– Tehát rendtelenséget is csak renddel lehet festeni?

– Hm, ez nagyon jól hangzik. Biztos, igen. Engem is piszkál ez a dolog, hogy miért éppen ezeket a figurákat mutatom meg. Nem valami vonzó egyéniségek, az kétségtelen, és mégis újra és újra felrakom magam elé és megcsinálom. Úgy gondolom én is – ismered a sorokat –, hogy „a művészetben nincs szép és csúnya...”

– Beszéltünk róla egyszer, hogy talán azért vagy néha bizonytalan, mert sok van már mögötted és még előtted is. Hogy mi van mögötted, azt hozzávetőlegesen ismerjük, de hogy mi van előtted, merre tartasz, azt eddig „csak” a munkáidból ismerni. Hogyan vallanál erről?

– Teljesen lecsupaszítva, leegyszerűsítve a dolgokat azt már elterveztem magamban, hogy bármi is lesz – függetlenül sikertől, vagy sikertelenségtől –, azt hiszem, mindig megmaradok egyszerű horgászembernek. Mindig rajzolni és festeni fogok, valamilyen szinten. hogy figurákat-e vagy tájakat, azt nem tudom, ez egyfajta rítussá is vált már nálam... tulajdonképpen gyerekkorom óta. Elterveztem, hogy a jövőben így, vagy úgy, de mindig ezt a tevékenységet szeretném művelni.

– Ha már a sikernél tartunk, nem is túl régen a Nógrádi Történeti Múzeum különdíjasa lettél a 25. Tavaszi Rajzbiennálén.

– Nyilván engem is érdekel a siker, nagyon hiú vagyok. Azért is érdekel, mert időnként pénzzel is jár, hiszen a múzeum egy képet is vásárolt tőlem és abban a pillanatban kézzelfoghatóvá válik a dolog. Ilyen a világ! Én is megélem a mindennapokat – csakúgy, mint a figuráim – és ez segít is. Ezek a munkák talán a nyugjeim ábrázolásai is, hiszen reggel kezdődik egy kicsi, vagy nagy nap, és este véget ér. újra és újra ki kell, hogy menj az utcára és meg kell, hogy élj valahogy. Tulajdonképpen minden napod hétköznap, s ezt az ember már férfikorának derekán – lehet ezt mondani, ugye, negyvenévesen – érzi, nem biztos, hogy mindennel olyan könnyű eljárszadózni. Húsz éve festek és rajzolok és most sokmindenen el kell újra gondolkodnom.

– Végül – ha megengeded – a „Horgásztól” kérdem, hogy az elkövetkezendő húsz évben mire fogsz menni és milyen csalival?

– Én vagyok a csali... és a horog, az talán az életem. És én vagyok feltűzve rá.